

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 7 kwietnia 2022 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Dyrektywa 93/13/EWG – Zasada skuteczności – Zasada równoważności – Postępowanie sądowe zmierzające do stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego – Kompetencja sądu krajowego do przeprowadzenia kontroli z urzędu – Postępowanie krajowe w przedmiocie ustalenia kosztów – Podlegające zwrotowi koszty wynagrodzenia adwokata

W sprawie C-385/20

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Juzgado de Primera Instancia n° 49 de Barcelona (sąd pierwszej instancji nr 49 w Barcelonie, Hiszpania) postanowieniem z dnia 7 lipca 2020 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 12 sierpnia 2020 r., w postępowaniu

EL,

TP

przeciwko

Caixabank SA,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: K. Jürimäe, prezes trzeciej izby, pełniąca obowiązki prezes czwartej izby, S. Rodin (sprawozdawca) i N. Piçarra, sędziowie,

rzecznik generalny: H. Saugmandsgaard Øe,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu EL i TP – P. Gabeiras Vázquez, abogada,
- w imieniu Caixabank SA – J. Gutiérrez de Cabiedes Hidalgo de Caviedes, abogado,

* Język postępowania: hiszpański.

- w imieniu rządu hiszpańskiego – J. Rodríguez de la Rúa Puig i S. Centeno Huerta, w charakterze pełnomocników,
 - w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna, w charakterze pełnomocnika,
 - w imieniu Komisji Europejskiej – N. Ruiz García i J. Baquero Cruz, w charakterze pełnomocników,
- po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 6 października 2021 r.,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy EL i TP a Caixabank SA w przedmiocie podlegających zwrotowi kosztów wynagrodzenia adwokata, powstałych w związku z postępowaniem sądowym zmierzającym do stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Motyw dwudziesty czwarty dyrektywy 93/13 przewiduje, że „sądy i organy administracyjne państw członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne środki zapobiegające stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich”.
- 4 Artykuł 4 tej dyrektywy stanowi:
„1. Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.
2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”.
- 5 Artykuł 6 ust. 1 wskazanej dyrektywy stanowi:
„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

6 Zgodnie z brzmieniem art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami”.

7 Artykuł 8 tej dyrektywy stanowi:

„W celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą”.

Prawo hiszpańskie

8 Artykuł 243 ust. 1 Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (ustawy 1/2000 – kodeks postępowania cywilnego) z dnia 7 stycznia 2000 r. (BOE nr 7 z dnia 8 stycznia 2000 r., s. 575, zwanej dalej „LEC”) stanowi, że ustalenia kosztów dokonuje w odpowiednim przypadku sekretarz sądu odpowiedzialny za wykonanie wyroku. Jest on zobowiązany do zmniejszenia wysokości wynagrodzeń adwokatów i innych przedstawicieli wolnych zawodów, których stawki nie podlegają szczególnej regulacji, w sytuacji gdy dane wynagrodzenie przekracza pułap, o którym mowa w art. 394 ust. 3.

9 Artykuł 251 pkt 1 i 8 LEC stanowi:

„Wartość przedmiotu sporu ustala się na podstawie interesu gospodarczego roszczenia, który oblicza się zgodnie z następującymi zasadami:

1. Jeżeli dochodzi się określonej kwoty pieniężnej, wartość przedmiotu sporu stanowi owa kwota, a w braku jej określenia, nawet w sposób pośredni, uznaje się, że wartość przedmiotu sporu jest nieokreślona.

[...]

8. W sprawach dotyczących istnienia, ważności lub skuteczności zobowiązania jego wartość stanowi łączna kwota należności, nawet płaconych ratalnie. Takie kryterium wyceny ma zastosowanie w postępowaniach, w których przedmiotem jest utworzenie, zmiana lub wygaśnięcie zobowiązania lub prawa osobistego, o ile nie znajdzie zastosowania inna zasada z niniejszego artykułu”.

10 Artykuł 253 LEC ma następujące brzmienie:

„1. W piśmie wszczynającym postępowanie powód podaje wartość przedmiotu sporu oraz przedstawia jej uzasadnienie. Rzeczoną wartość oblicza się w każdym wypadku zgodnie z zasadami określonymi w powyższych przepisach.

Zmiana wartości mienia będącego przedmiotem sporu, która nastąpiła po wniesieniu pozwu, nie powoduje żadnej zmiany wartości przedmiotu sporu ani rodzaju postępowania.

2. Wartość przedmiotu sporu należy wskazać w sposób jasny i precyzyjny. Może ona jednak zostać wskazana w postaci względnej, jeżeli powód wykaże w prawidłowy i należyty sposób, że

interes gospodarczy sporu jest co najmniej równy minimalnej wartości odpowiadającej postępowaniu zwykłemu lub nie przekracza maksymalnej kwoty ustalonej dla postępowania uproszczonego (juicio verbal). Powód nie może w żadnym wypadku ograniczyć się do wskazania rodzaju postępowania, jakie należy przeprowadzić, ani przerzucić obowiązku określenia wartości sporu na pozwanego.

3. Jeżeli powód nie może określić wartości przedmiotu sporu nawet w sposób pośredni, ponieważ z przedmiotem sporu nie jest związany interes gospodarczy, ponieważ nie można obliczyć wspomnianego interesu na podstawie żadnej ustawowej zasady ustalania wartości przedmiotu sporu lub ponieważ pomimo istnienia mającej zastosowania zasady obliczania wartości przedmiotu sporu nie można określić w chwili wniesienia powództwa, zostaje ona określona zgodnie z zasadami postępowania zwykłego”.

11 Artykuł 394 ust. 3 LEC przewiduje:

„W przypadku gdy na podstawie postanowień ust. 1 niniejszego artykułu kosztami została obciążona strona przegrywająca, strona ta jest zobowiązana do zapłaty z sumy odpowiadającej wynagrodzeniu adwokatów i innych przedstawicieli wolnych zawodów, którzy nie podlegają taryfie lub stawkom, łącznej kwoty, która nie przekracza jednej trzeciej wartości przedmiotu sporu, każdej osobie uczestniczącej w postępowaniu, która uzyskała takie korzystne dla siebie orzeczenie. W tym celu wartość roszczeń, których wartość nie jest możliwa do oszacowania, ustala się na 18 000 EUR, chyba że z uwagi na złożoność sprawy sąd postanowi inaczej”.

12 Artykuł 411 LEC ma następujące brzmienie:

„Zmiany zaistniałe po wszczęciu postępowania dotyczące zamieszkania stron, spornego mienia lub przedmiotu sporu nie zmieniają jurysdykcji i właściwości, które są ustalane na podstawie dowodów przedstawionych w chwili wszczęcia postępowania”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 13 W dniu 25 kwietnia 2008 r. powodowie w postępowaniu głównym zawarli z Caixabank umowę kredytu – zabezpieczonego hipoteką – opiewającą na kwotę 159 000 EUR wyrażoną w walucie obcej.
- 14 W 2016 r. powodowie w postępowaniu głównym wystąpili do sądu odsyłającego z żądaniem stwierdzenia nieważności części tej umowy, powołując się na nieuczciwy charakter warunków dotyczących spłaty w walucie obcej.
- 15 Powodowie w postępowaniu głównym wskazali w pozwie, że jakkolwiek w dniu jego wniesienia pozostała do spłaty kwota kredytu wynosiła 127 269,15 EUR, to jednak kwotę dochodzonego roszczenia należy uznać za nieokreśloną. Skoro bowiem żądanie pozwu zmierzało do stwierdzenia nieważności warunków dotyczących spłaty kredytu, to jego rzeczywista kwota może zostać obliczona dopiero na etapie wykonania ewentualnego orzeczenia uwzględniającego owo żądanie.
- 16 Wyrokiem z dnia 29 listopada 2018 r. sąd odsyłający uwzględnił żądanie powodów w postępowaniu głównym, stwierdzając nieważność postanowień umowy dotyczących spłaty w walucie obcej i nakazując ponowne obliczenie pozostałej do spłaty kwoty kredytu

z uwzględnieniem kwoty, która zostałaby już spłacona przez powodów w postępowaniu głównym, gdyby uregulowane już raty zostały spłacone w euro, a nie w walucie obcej. Ponieważ Caixabank przegrał sprawę, został obciążony kosztami postępowania.

- 17 Postanowieniem z dnia 1 października 2019 r. sekretarz ustalił wartość sporu w odniesieniu do kosztów postępowania na kwotę 30 000 EUR w celu obliczenia wynagrodzenia adwokata zgodnie z kryterium 15 wytycznych izby adwokackiej w Barcelonie (Hiszpania) i na kwotę 18 000 EUR w celu obliczenia kosztów wynagrodzenia biegłego zgodnie z przepisami art. 394 ust. 3 LEC. Ponadto zgodnie z tym ostatnim przepisem całkowita kwota wynagrodzenia adwokata, do której pokrycia może zostać zobowiązana strona obciążona kosztami postępowania, nie może przekraczać jednej trzeciej kwoty, której dotyczy spór, czyli w tym wypadku 10 000 EUR, przy czym stawki wynagrodzenia biegłego określa się odrębnie.
- 18 Powodowie w postępowaniu głównym wnieśli skargę rewizyjną na postanowienie sekretarza z dnia 1 października 2019 r., w związku z którą sąd odsyłający wystąpił z odesłaniem prejudycjalnym w niniejszej sprawie, jako że powziął on wątpliwości co do zgodności z dyrektywą 93/13 hiszpańskich przepisów regulujących obliczanie kosztów postępowania.
- 19 Sąd odsyłający powołuje się na wyrok Audiencia Provincial de Barcelona (sądu okręgowego w Barcelonie, Hiszpania) z dnia 15 lutego 2011 r. (ES:APB:2011:1791), w którym omówiono odnośne orzecznictwo Tribunal Constitucional (trybunału konstytucyjnego, Hiszpania) i Tribunal Supremo (sądu najwyższego, Hiszpania).
- 20 Zgodnie z tym wyrokiem, po pierwsze, z utrwalonego orzecznictwa Tribunal Constitucional (trybunału konstytucyjnego) wynika, że wartość przedmiotu sporu określona w pozwie nie może później podlegać żadnym zmianom, nawet w postępowaniu przed sądami wyższego szczebla.
- 21 Po drugie, w myśl tego wyroku z utrwalonego orzecznictwa Tribunal Supremo (sądu najwyższego) wynika, że wartość przedmiotu sporu – o ile żadna ze stron jej nie kwestionuje – zostaje definitywnie ustalona w pozwie i w odpowiedzi na pozew, a tym samym strony nie mogą już zmienić tej wartości w przypadku wniesienia przez którąś z nich odwołania lub zakwestionowania sposobu ustalenia kosztów postępowania.
- 22 Zdaniem sądu odsyłającego w postanowieniu sekretarza z dnia 1 października 2019 r. zastosowano to utrwalone orzecznictwo Tribunal Constitucional (trybunału konstytucyjnego) i Tribunal Supremo (sądu najwyższego).
- 23 Sąd odsyłający wskazuje jednak, że w orzecznictwie krajowym istnieje inny nurt, zgodnie z którym niezależnie od wartości przedmiotu sporu wynagrodzenie adwokata powinno być obliczane na podstawie jego rzeczywistej wartości gospodarczej i pracy wykonanej przez danego przedstawiciela wolnego zawodu. Sąd ten przytacza w tym kontekście wyrok Tribunal Supremo (sądu najwyższego) z dnia 5 października 2001 r. (ES:TS:2001:7567).

- 24 W tych okolicznościach Juzgado de Primera Instancia n° 49 de Barcelona (sąd pierwszej instancji nr 49 w Barcelonie, Hiszpania) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy wykładnia sądowa art. 251, art. 394 ust. 3 i art. 411 [LEC] dokonana w orzeczeniu z dnia 1 października 2019 r., zgodnie z którą wartość przedmiotu sporu zrównuje się z interesem gospodarczym sporu, co w konsekwencji prowadzi do zmniejszenia wynagrodzenia, jakie konsument zapłacił swojemu adwokatowi, poprzez przyjęcie za podstawę stałej kwoty (18 000 EUR) określonej przez ustawę wyłącznie w przypadku, gdy nie można ustalić wartości przedmiotu sporu, a nie w przypadku, gdy wspomniana wartość nie została określona, jest sprzeczna z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/13], ponieważ nie można przywrócić sytuacji faktycznej i prawnej, w jakiej znajdowałby się konsument, gdyby wspomniany warunek nie istniał, pomimo sądowego stwierdzenia nieuczciwego charakteru tego warunku na jego korzyść oraz ponieważ nie usunięto nieuzasadnionej przesłanki procesowej związanej z ograniczeniem kosztów, które to usunięcie zagwarantowałoby konsumentowi najbardziej odpowiednie i skuteczne środki w celu zgodnego z prawem wykonywania swoich praw?
- 2) Czy art. 394 ust. 3 LEC jest jako taki sprzeczny z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/13] i czyni sądowe dochodzenie praw, jakie wspomniana dyrektywa przyznaje konsumentom, niemożliwym lub nadmiernie uciążliwym, ponieważ w artykule tym nałożono na konsumenta ograniczenie polegające na tym, że musi on ponosić część własnych kosztów postępowania i nie może ponownie znaleźć się w sytuacji faktycznej i prawnej, w jakiej znajdowałby się, gdyby wspomniany warunek nie istniał, pomimo sądowego stwierdzenia nieuczciwego charakteru tego warunku na jego korzyść, oraz ponieważ nie usunięto nieuzasadnionej przesłanki procesowej związanej z ograniczeniem kosztów, które to usunięcie zagwarantowałoby konsumentowi najbardziej odpowiednie i skuteczne środki w celu zgodnego z prawem wykonywania swoich praw?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie właściwości Trybunału

- 25 Caixabank i rząd hiszpański kwestionują właściwość Trybunału do wydania orzeczenia w przedmiocie obu przedstawionych pytań prejudycjalnych. Zasadniczo uważają bowiem, że dyrektywa 93/13 nie ma zastosowania, ponieważ postępowanie dotyczące badania warunku umownego zakwestionowanego w postępowaniu głównym zakończyło się już wyrokiem stwierdzającym nieuczciwy charakter tego warunku, a niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym został przedstawiony w ramach postępowania akcesoryjnego w przedmiocie ustalenia kosztów, których kwotę oblicza się wyłącznie na podstawie przepisów prawa krajowego.
- 26 Prawdą jest, że rozpatrywany w postępowaniu głównym tryb ustalania kosztów stanowi szczególne postępowanie przed sądami krajowymi, a zatem co do zasady wchodzi w zakres hiszpańskiego prawa procesowego.
- 27 Jednakże z postanowienia odsyłającego wynika, że postępowanie w sprawie ustalenia kosztów, w ramach którego został złożony niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jest nierozzerwalnie związane z postępowaniem sądowym zakończonym stwierdzeniem nieuczciwego charakteru warunku umownego i ma względem niego charakter

akcesoryjny. Caixabank i rząd hiszpański nie mogą zatem powoływać się na brak zastosowania dyrektywy 93/13, ponieważ konieczne jest zbadanie, czy tryb ustalania kosztów, o którym mowa w postępowaniu głównym, nie zniechęca konsumentów do korzystania z prawa do skutecznej ochrony, jakiej wymaga się w art. 7 tej dyrektywy w odniesieniu do nieuczciwych warunków umownych, ze względu na koszty, na które zostają oni narażeni poprzez wszczęcie postępowania sądowego (zob. analogicznie wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578, pkt 44, 45).

- 28 W tych okolicznościach należy stwierdzić, że Trybunał jest właściwy do wypowiedzenia się w przedmiocie przedstawionego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

W przedmiocie dopuszczalności

- 29 Caixabank i rząd hiszpański podnoszą również, że przedstawione pytania prejudycjalne są niedopuszczalne.

- 30 W pierwszej kolejności twierdzą, że postanowienie odsyłające nie zawiera informacji na temat stanu faktycznego lub prawnego, niezbędnych do tego, aby Trybunał mógł udzielić użytecznej odpowiedzi na postawione mu pytania. Dodają, że w postanowieniu odsyłającym nie wskazano, jaką kwotę wynagrodzenia adwokata mieli pokryć powodowie w postępowaniu głównym ani jaka kwota została przez nich faktycznie zapłacona z tego tytułu. Skoro Caixabank zgodził się zapłacić kwotę 7018 EUR, czyli kwotę wyższą od sztywnej kwoty 1200 EUR przewidzianej w umowie regulującej kwestię wynagrodzenia, to należy uznać, że powodowie w postępowaniu głównym uzyskali pełen zwrot poniesionych kosztów i że pytania prejudycjalne są hipotetyczne.

- 31 W drugiej kolejności Caixabank i rząd hiszpański powołują się na istnienie sprzeczności w odniesieniu do kwoty przyjętej za podstawę ustalenia wynagrodzenia adwokata, którego zwrot powodowie w postępowaniu głównym mogą uzyskać. Brzmienie pytania pierwszego i treść postanowienia odsyłającego różnią się w tym względzie.

- 32 W trzeciej kolejności rząd hiszpański podnosi, że pytanie pierwsze jest niedopuszczalne w zakresie, w jakim dotyczy ono wykładni art. 411 LEC.

- 33 Na wstępie należy przypomnieć, że jedynie do sądu krajowego, przed którym zawisł spór i na którym spoczywa odpowiedzialność za przyszły wyrok, należy – przy uwzględnieniu szczególnych okoliczności konkretnej sprawy – zarówno ocena niezbędności orzeczenia prejudycjalnego, jak i ocena znaczenia pytań, z którymi zwraca się do Trybunału, dla rozstrzygnięcia sprawy. W związku z tym, jeśli postawione pytania dotyczą wykładni prawa Unii, Trybunał jest w zasadzie zobowiązany do wydania orzeczenia (wyrok z dnia 6 października 2021 r., Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 34 Wynika z tego, że pytania dotyczące wykładni prawa Unii, z którymi zwrócił się sąd krajowy na gruncie stanu prawnego i faktycznego, za którego ustalenie jest on sam odpowiedzialny, przy czym prawidłowość tych ustaleń nie podlega ocenie Trybunału, korzystają z domniemania, iż mają one znaczenie dla sprawy. Odrzucenie przez Trybunał wniosku sądu krajowego jest możliwe tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wnioskowano, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub przedmiotem sporu przed sądem krajowym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje elementami stanu

faktycznego albo prawnego, które są konieczne do udzielenia użytecznej odpowiedzi na pytania, które zostały mu przedstawione (zob. podobnie wyrok z dnia 6 października 2021 r., Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 35 Ponadto ze względu na ducha współpracy charakteryzującego stosunki pomiędzy sądami krajowymi i Trybunałem w ramach procedury postępowania prejudycjalnego brak pewnych uprzednich ustaleń sądu odsyłającego nie prowadzi koniecznie do niedopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jeśli pomimo tych braków Trybunał uzna, że w świetle okoliczności wynikających z akt sprawy jest w stanie udzielić użytecznej odpowiedzi sądowi odsyłającemu (wyrok z dnia 17 października 2019 r., Comida paralela 12, C-579/18, EU:C:2019:875, pkt 21).
- 36 W niniejszej sprawie należy zauważyć, po pierwsze, że sąd odsyłający oparł się w swoich pytaniach prejudycjalnych na przesłance faktycznej, zgodnie z którą powodowie w postępowaniu głównym znajdują się w sytuacji, w której muszą pokryć należne ich adwokatowi wynagrodzenie w części, która przekracza kwotę tego wynagrodzenia zwróconą przez Caixabank. W związku z tym pytania prejudycjalne najwyraźniej nie są hipotetyczne.
- 37 Poza tym, o ile sąd odsyłający nie wskazał wszystkich informacji, do których odnosi się Caixabank, o tyle opis stanu faktycznego zawarty w postanowieniu odsyłającym jest wystarczający, aby umożliwić Trybunałowi udzielenie użytecznej odpowiedzi na pytania prejudycjalne. Sąd ten określił bowiem w szczególności szkodę finansową poniesioną przez powodów w postępowaniu głównym w wyniku zastosowania systemu ustalania kosztów, o którym mowa w postępowaniu głównym.
- 38 Ponadto, jak przypomniano w pkt 34 niniejszego wyroku, Trybunał jest zobowiązany uwzględnić zgodnie z podziałem kompetencji między sądami Unii a sądami krajowymi kontekst faktyczny i prawny, w jaki wpisują się pytania prejudycjalne, w takiej postaci, w jakiej został on opisany w postanowieniu odsyłającym. W związku z tym niezależnie od zastrzeżeń wysuniętych przez Caixabank i rząd hiszpański w odniesieniu do ustaleń faktycznych dokonanych przez sąd odsyłający badanie odesłania prejudycjalnego przedstawionego w niniejszej sprawie należy przeprowadzić na podstawie tych ustaleń [zob. podobnie wyrok z dnia 26 marca 2020 r., A.P. (Warunki zawieszenia), C-2/19, EU:C:2020:237, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 39 Po drugie, nawet jeśli istnieje sprzeczność w odniesieniu do kwoty przyjętej za podstawę przy ustalaniu wynagrodzenia adwokata, które może zostać zwrócone powodom w postępowaniu głównym, to owa kwota nie ma decydującego znaczenia dla odpowiedzi na pytanie, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie stosowaniu systemu ustalania kosztów, o którym mowa w postępowaniu głównym.
- 40 Po trzecie, co się tyczy argumentów przedstawionych przez rząd hiszpański na poparcie zarzutu niedopuszczalności pytania pierwszego w zakresie, w jakim dotyczy ono art. 411 LEC, wydaje się – jak stwierdził rzecznik generalny w pkt 28 opinii – że argumenty te dotyczą istoty sprawy, a nie kwestii dopuszczalności.
- 41 Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe rozważania, należy zatem stwierdzić, że pytania prejudycjalne są dopuszczalne.

Co do istoty

W przedmiocie pytania drugiego

- 42 Poprzez pytanie drugie, które należy zbadać w pierwszej kolejności, sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, odczytywane w świetle zasady skuteczności, należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które w ramach ustalania kosztów związanych z powództwem dotyczącym nieuczciwego charakteru warunku umownego przewiduje ograniczenie wysokości wynagrodzenia adwokata podlegającego zwrotowi na rzecz konsumenta, który wygrał sprawę co do istoty, przez przedsiębiorcę obciążonego kosztami postępowania.
- 43 Na wstępie należy przypomnieć, że nieuczciwy warunek umowny należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej dany konsument znajdowałby się w braku rzeczonoego nieuczciwego warunku (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, pkt 61).
- 44 Należy zauważyć, że w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym warunek umowy dotyczący spłaty kredytu w walucie obcej, którego stwierdzenia nieważności zażądali zainteresowani konsumenci, został uznany za nieuczciwy i że instytucja bankowa, która udzieliła tego kredytu, została zobowiązana do ponownego obliczenia należności pozostającej do spłaty z uwzględnieniem kwoty, która zostałaby już przez nich spłacona, gdyby uiszczone już raty zostały spłacone w euro, a nie w walucie obcej. Tak więc w kontekście kredytu, który został zaciągnięty przez zainteresowanych konsumentów, można uznać, że doszło do przywrócenia – w rozumieniu orzecznictwa Trybunału – sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej konsumenci ci znajdowaliby się, gdyby nie istniał warunek umowny uznany za nieuczciwy.
- 45 Jednakże w niniejszym przypadku sąd odsyłający zastanawia się nad zgodnością mających zastosowanie przepisów krajowych z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 właśnie w kontekście ustalenia kosztów, które stanowi przedmiot postępowania akcesoryjnego.
- 46 W tym względzie należy zauważyć, że – jak wskazał rzecznik generalny w pkt 51 opinii – przepisy dotyczące ustalania kosztów w sporach cywilnych są to przepisy proceduralne, które w odniesieniu do kosztów postępowania mającego na celu stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku umownego nie zostały przewidziane w dyrektywie 93/13.
- 47 Tymczasem Trybunał orzekł, że w braku stosownych uregulowań unijnych w tej dziedzinie właściwymi procedurami służącymi zapewnieniu ochrony konsumentów przewidzianej w art. 6 ust. 1 i w art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 są – zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej państw członkowskich – procedury ustanowione w wewnętrznym porządku prawnym tych państw. Niemniej jednak procedury te nie mogą być mniej korzystne od procedur dotyczących podobnych sytuacji o charakterze wewnętrznym (zasada równoważności) ani zorganizowane w taki sposób, by czyniły wykonywanie uprawnień przyznanych przez prawo Unii nadmiernie utrudnionym lub praktycznie niemożliwym (zasada skuteczności). Wynika z tego, że podział kosztów postępowania sądowego przed sądami krajowymi jest materiają objętą autonomią proceduralną państw członkowskich z zastrzeżeniem poszanowania zasad równoważności i skuteczności (wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578, pkt 83, 95 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 48 W odniesieniu do zasady skuteczności, która jako jedyna jest przedmiotem badania w postępowaniu głównym, Trybunał już orzekał, że każdy przypadek, w którym powstaje pytanie, czy krajowy przepis proceduralny nie czyni niemożliwym lub zbyt utrudnionym stosowania prawa Unii, należy rozpatrywać z uwzględnieniem miejsca tego przepisu w całości procedury, jej przebiegu i jej cech szczególnych przed poszczególnymi sądami krajowymi. Z tej perspektywy należy rozważyć w razie potrzeby zasady leżące u podstaw krajowego systemu sądownictwa, takie jak ochrona prawa do obrony, zasada pewności prawa i prawidłowy przebieg postępowania (wyrok z dnia 26 czerwca 2019 r., *Addiko Bank*, C-407/18, EU:C:2019:537, pkt 48 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 49 W niniejszym przypadku dyrektywa 93/13 przyznaje konsumentowi prawo do zwrócenia się do sądu z żądaniem stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego i wyłączenia jego stosowania. Tymczasem Trybunał orzekł, że uzależnienie podziału kosztów takiego postępowania wyłącznie od kwot nienależnie zapłaconych, których zwrot orzeczono, może zniechęcać konsumenta do korzystania z tego prawa ze względu na koszty, z jakimi może wiązać się wytoczenie powództwa. Wywiódł on z tego wniossek, że 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 tej dyrektywy oraz zasadę skuteczności należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniom pozwalającym na obciążenie konsumenta częścią kosztów postępowania, stosownie do wysokości kwot nienależnie zapłaconych, które zostały mu zwrócone w wyniku stwierdzenia nieważności warunku umownego ze względu na jego nieuczciwy charakter, jeśli takie uregulowania stanowią istotną przeszkodę mogącą zniechęcić konsumentów do korzystania z przyznanego przez rzeczoną dyrektywę prawa do skutecznej kontroli sądowej potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych (wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., *Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria*, C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578, pkt 98, 99 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 50 Należy jednak odróżnić tę sytuację prawną od sytuacji, w której – tak jak w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym – kosztami zostaje obciążony wyłącznie przedsiębiorca, który zawarł umowę z konsumentem, który z kolei uzyskał orzeczenie stwierdzające nieważność nieuczciwego warunku, lecz z podyktowanym wartością przedmiotu sporu ograniczeniem maksymalnej kwoty kosztów, które mogą zostać zwrócone temu konsumentowi przez jego kontrahenta.
- 51 Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 52 opinii, zasada skuteczności nie stoi zasadniczo na przeszkodzie temu, aby konsument ponosił pewne koszty sądowe, gdy wnosi powództwo o stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku umownego. Ponadto bezsporne jest, że wynagrodzenie adwokata stanowi co do zasady istotną część kosztów, jakie ponosi konsument w ramach postępowania sądowego (zob. podobnie wyrok z dnia 28 lipca 2016 r., *United Video Properties*, C-57/15, EU:C:2016:611, pkt 22).
- 52 Wynika z tego, że sytuacja, w której konsument wygrywający sprawę nie uzyskał od strony przegrywającej zwrotu całego uiszczzonego przezeń wynagrodzenia adwokata, generalnie nie jest sprzeczna z zasadą skuteczności.
- 53 Skoro bowiem konsument wybrał adwokata, któremu powierzył swoją obronę, i uzgodnił z nim należne mu wynagrodzenie, to nie można wykluczyć, że koszty sądowe okażą się nadmierne ze względu na nadzwyczajną wysokość wynagrodzenia uzgodnionego między stroną wygrywającą a jej adwokatem. W tym kontekście Trybunał uznał, że uregulowanie przewidujące stawki ryczałtowe w odniesieniu do zwrotu wynagrodzenia adwokata mogłoby co do zasady być uzasadnione, pod warunkiem że zmierza do zapewnienia rozsądnego charakteru kosztów, jakie

mają zostać zwrócone, z uwzględnieniem czynników takich jak przedmiot sporu, jego wartość lub praca, jaką należy wykonać w celu obrony danego prawa (zob. podobnie wyrok z dnia 28 lipca 2016 r., *United Video Properties*, C-57/15, EU:C:2016:611, pkt 25).

- 54 W tym względzie należy jednak podkreślić, że rozwiązania proceduralne, które powodują zbyt wysokie koszty dla konsumenta, mogłyby prowadzić do tego, że zostałby on zniechęcony do wniesienia powództwa – ze względu na stosunek kosztów, jakie wiążą się z dochodzeniem praw w postępowaniu sądowym, do kwoty spornego zadłużenia – lub do interweniowania w użyteczny sposób w obronie swoich praw przed sądem, przed którym powództwo przeciwko niemu wytoczył przedsiębiorca (zob. podobnie wyroki: z dnia 13 września 2018 r., *Profi Credit Polska*, C-176/17, EU:C:2018:711, pkt 69; z dnia 3 kwietnia 2019 r., *Aqua Med*, C-266/18, EU:C:2019:282, pkt 54).
- 55 Koszty sądowe, których zwrot konsument wygrywający sprawę powinien być w stanie uzyskać od strony przegrywającej, muszą być zatem wystarczająco wysokie w stosunku do całkowitego kosztu postępowania sądowego, aby nie wywierały one skutku zniechęcającego do korzystania przez tego konsumenta z ochrony prawnej przyznanej mu na mocy dyrektywy 93/13.
- 56 Do państw członkowskich należy zatem określenie – w sytuacji gdy w ramach swej autonomii proceduralnej wprowadzają one system zwrotu wynagrodzenia adwokata przewidujący ograniczenie co do kwoty, jaką powinien zapłacić przedsiębiorca obciążony kosztami – limitu umożliwiającego konsumentowi uzyskanie zwrotu poniesionych przezeń kosztów w kwocie rozsądnej i proporcjonalnej do kosztu postępowania sądowego w przedmiocie stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego.
- 57 Do sądu krajowego należy zatem ustalenie, czy tak właśnie jest w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym.
- 58 W kontekście wszystkich powyższych rozważań na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, odczytywane w świetle zasady skuteczności, należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które w ramach ustalania kosztów związanych z powództwem dotyczącym nieuczciwego charakteru warunku umownego przewiduje ograniczenie wysokości wynagrodzenia adwokata podlegającego zwrotowi na rzecz konsumenta, który wygrał sprawę co do istoty, przez przedsiębiorcę obciążonego kosztami postępowania, pod warunkiem że ograniczenie to umożliwi konsumentowi uzyskanie z tego tytułu zwrotu kwoty rozsądnej i proporcjonalnej do kosztów, jakie obiektywnie musiał on ponieść, aby wytoczyć tego rodzaju powództwo.

W przedmiocie pytania pierwszego

- 59 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, odczytywane w świetle zasady skuteczności, należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, w myśl którego wartość przedmiotu sporu, stanowiąca podstawę ustalenia kosztów podlegających zwrotowi na rzecz konsumenta, który wygrał sprawę w ramach powództwa dotyczącego nieuczciwego charakteru warunku umownego, powinna zostać wskazana w pozwie lub w braku jej wskazania w pozwie ustalona na podstawie tego uregulowania bez możliwości jej zmiany w późniejszym czasie.
- 60 W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że z posiadanych przez Trybunał akt sprawy wynika, iż uregulowanie krajowe rozpatrywane w postępowaniu głównym stanowi, że kwota, która powinna zostać zwrócona przez stronę obciążoną kosztami postępowania, w szczególności

z tytułu wynagrodzenia adwokata, nie może przekraczać jednej trzeciej wartości przedmiotu sporu. Zgodnie z art. 253 LEC wartość tę należy wskazać w piśmie wszczynającym postępowanie. Ponadto z art. 251 LEC wynika, że jeżeli dochodzona jest kwota pieniężna, a jej wysokość nie została wskazana, uważa się, że wartość przedmiotu sporu jest nieokreślona. Wreszcie, art. 394 ust. 3 LEC przewiduje, że jedynie w celu ustalenia kwoty, której zapłatę można nakazać stronie obciążonej kosztami z tytułu wynagrodzenia adwokata, żądaniom, których wartości nie można oszacować, przypisuje się wartość 18 000 EUR, chyba że ze względu na złożoność sprawy sąd postanowi inaczej.

- 61 W odniesieniu do tego ostatniego przepisu należy zatem zaznaczyć, że nie wydaje się, aby wartość przedmiotu sporu była sztywno ustalona, ponieważ może zostać zmieniona przez sekretarza właściwego sądu oraz przez sędziego orzekającego w ostatniej kolejności w przedmiocie ustalenia kosztów, ze względu na złożoność danej sprawy. W tym względzie z informacji zawartych w postanowieniu odsyłającym wynika, że chociaż powodowie w postępowaniu głównym nie wskazali w pozwie wartości przedmiotu sporu, to jednak wartość ta została ustalona później, w postępowaniu akcesoryjnym w przedmiocie ustalenia kosztów, na kwotę 30 000 EUR.
- 62 W drugiej kolejności należy zaznaczyć, że – jak przypomniano już w pkt 48 niniejszego wyroku – ochrona praw, które konsument wywodzi z dyrektywy 93/13, podlega ocenie w świetle zasady skuteczności, której poszanowanie przez państwa członkowskie bada się w szczególności z uwzględnieniem zasady pewności prawa.
- 63 Tymczasem ustalenie wartości przedmiotu sporu z chwilą złożenia pisma wszczynającego postępowanie wydaje się zgodne z zasadą pewności prawa, ponieważ – jak wskazał rzecznik generalny w pkt 76 opinii – owo ustalenie umożliwi stronom postępowania poznanie już na początku postępowania potencjalnych kosztów gospodarczych sporu.
- 64 Ponadto, co się tyczy wysokości kosztów, których zwrotu konsument może domagać się od strony przegrywającej z tytułu uiszczonych wynagrodzenia adwokata, sytuacja, w której zgodnie z zasadą pewności prawa przepisy krajowe przewidują, że wartość przedmiotu sporu nie może ulec zmianie w toku postępowania sądowego, nie wydaje się sprzeczna z zasadą skuteczności, gdyż to właśnie na końcu postępowania należy uzyskać pewność co do tego, że nastąpi rzeczywisty zwrot kosztów poniesionych przez konsumenta, z uwzględnieniem kwoty wynagrodzenia, której zwrotu przez obciążonego kosztami przedsiębiorcę może on się domagać, zważywszy na przypisaną danej sprawie wartość przedmiotu sporu.
- 65 Tymczasem w pkt 62 i 64 niniejszego wyroku podkreślono już w tym względzie, że skuteczność ochrony przewidzianej w dyrektywie 93/13 powinna zostać zapewniona poprzez zagwarantowanie konsumentom zwrotu poniesionych przez nich kosztów w wysokości rozsądnej i proporcjonalnej do kosztu wynagrodzenia adwokata w postępowaniu sądowym w przedmiocie stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego. Zadaniem sądu krajowego, do którego należy ostateczne ustalenie kosztów, jest zatem upewnienie się, że badane przepisy krajowe nie czynią niemożliwym ani nadmiernie utrudnionym korzystania przez konsumenta z praw, które wywodzi on z tej dyrektywy.
- 66 W niniejszym przypadku ustalenie wartości sporu na 30 000 EUR na etapie ustalania kosztów najwyraźniej świadczy o tym, że sekretarz właściwego sądu, pod kontrolą sędziego wydającego orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, dysponuje zakresem uznania niezbędnym do dokonania oceny wartości przedmiotu danego sporu, przy czym uwzględnia on jednocześnie przewidziane w przepisach prawa ograniczenie podlegających zwrotowi kosztów do jednej trzeciej tej wartości.

Sądu krajowy właściwy do ostatecznego ustalenia kosztów postępowania powinien upewnić się na etapie dokonywania tych obliczeń, że koszty, które mają zostać faktycznie zwrócone z uwzględnieniem tego przewidzianego w przepisach prawa ograniczenia, odpowiadają kwocie rozsądnej i proporcjonalnej w stosunku do kosztów wynagrodzenia adwokata, jakie konsument obiektywnie musiał ponieść w celu wytoczenia powództwa w danej sprawie.

- 67 Mając na względzie całość powyższych rozważań, na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, odczytywane w świetle zasady skuteczności, należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, w myśl którego wartość przedmiotu sporu, stanowiąca podstawę ustalenia kosztów podlegających zwrotowi na rzecz konsumenta, który wygrał sprawę w ramach powództwa dotyczącego nieuczciwego charakteru warunku umownego, powinna zostać wskazana w pozwie lub w braku jej wskazania w pozwie ustalona na podstawie tego uregulowania bez możliwości jej zmiany w późniejszym czasie, pod warunkiem że sąd właściwy do ostatecznego ustalenia kosztów zachowa możliwość określenia wartości przedmiotu sporu w sposób realistyczny z punktu widzenia konsumenta, dzięki czemu zapewni on temu konsumentowi rzeczywiste prawo do uzyskania zwrotu kwoty rozsądnej i proporcjonalnej do kosztów, jakie obiektywnie musiał on ponieść w celu wytoczenia takiego powództwa.

W przedmiocie kosztów

- 68 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, odczytywane w świetle zasady skuteczności, należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które w ramach ustalania kosztów związanych z powództwem dotyczącym nieuczciwego charakteru warunku umownego przewiduje ograniczenie wysokości wynagrodzenia adwokata podlegającego zwrotowi na rzecz konsumenta, który wygrał sprawę co do istoty, przez przedsiębiorcę obciążonego kosztami postępowania, pod warunkiem że ograniczenie to umożliwi konsumentowi uzyskanie z tego tytułu zwrotu kwoty rozsądnej i proporcjonalnej do kosztów, jakie obiektywnie musiał on ponieść, aby wytoczyć tego rodzaju powództwo.**
- 2) **Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, odczytywane w świetle zasady skuteczności, należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, w myśl którego wartość przedmiotu sporu, stanowiąca podstawę ustalenia kosztów podlegających zwrotowi na rzecz konsumenta, który wygrał sprawę w ramach powództwa dotyczącego nieuczciwego charakteru warunku umownego, powinna zostać wskazana w pozwie lub w braku jej wskazania w pozwie ustalona na podstawie tego uregulowania bez możliwości jej zmiany w późniejszym czasie, pod warunkiem że sąd właściwy do ostatecznego ustalenia kosztów zachowa możliwość określenia wartości przedmiotu sporu w sposób realistyczny z punktu**

widzenia konsumenta, dzięki czemu zapewni on temu konsumentowi rzeczywiste prawo do uzyskania zwrotu kwoty rozsądnej i proporcjonalnej do kosztów, jakie obiektywnie musiał on ponieść w celu wytoczenia takiego powództwa.

Podpisy